

TLM_Lausunto_YLITORNIO_Kauliranta_sähköverkon saneeraus_29062026

Päätöksentekijä Tornionlaakson museon johtaja Kallio-Seppä Titta
/ museon johtajan sijainen Ylimartimo Teija

Valmistelija arkeologi Puolakka Hanna

YLITORNIO, SÄHKÖVERKON SANEERAUS KAULIRANNALLA

Tornionlaakson museolta on pyydetty lausuntoa Tornionlaakson sähköverkon jakeluverkon saneeraussuunnitelmasta. Lausuntopyynnön liitteenä museolle on toimitettu 8.8.2025 päivätty yleissuunnitelmakartta Ylitornion Kaulirannan hankealueelta. Tornionlaakson museo toimii alueellisena vastuumuseona vastaten toimialueensa rakennetun kulttuuriympäristön, maiseman sekä arkeologisen kulttuuriperinnön asiantuntija- ja viranomaistehtävistä.

Saneeraussuunnitelma

Kaulirannan suunnitelma-alueella on tarkoitus rakentaa 20kV maakaapelia, 0,4kV runkokaapelia sekä 0,4kV liittymiskaapelointia rakennetaan yleissuunnitelman mukaan pohjoisesta Flykkärinpäältä Martinhaudantieltä ja Kilpisjärventien vartta Tengeliöntien risteyksen tienoille sekä Ahontien, Tikiläntien ja Rantakyläntien varsille aina Vanhavainiolle saakka. Uutta 20kV ilmajohtoa rakennetaan jonkin matkaa Kilpisjärventien varteen Tengeliöntien ja rautatien esitasoristeyksestä etelään. Kaapelit sijoittuvat karttojen mukaan vaihdellen teiden molemmille puolille. Alueelle rakennetaan suunnitelman mukaan 12 uutta puistomuuntamoaa, sekä noin 64 uutta jakokaappia. Suunnitelmasta ei ilmene puistomuuntamoiden tai jakokaappien koko, tyyppi tai väri eikä se korvataanko uudella maakaapeloinnilla ilmajohto vai olemassa oleva maakaapeli, mutta ilmeisesti kyseessä on olevan ilmajohtojen korvaaminen kaapelilla ja osittain olevan ilmajohtojen siirtäminen tien varteen. Saneeraus on tarkoitus toteuttaa kesällä 2026.

Suunnittelutilanne sekä rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Suunnittelualue sijoittuu Länsi-Lapin maakuntakaavan (2015) ja Tornionjoen osayleiskaavan (2020) alueille (<https://kartat.sweco.fi/v2/ylitornio/>). Alueella ei ole tarkempaa kaavaa. Maakuntakaavassa suunnittelualue sijoittuu *Maa- ja metsätalousvaltaiselle alueelle* (M). Koko suunnittelualue sisältyy *valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen* (VAMA2021) **Aavasaksan maisemat**, joka on osoitettu vaalittavaksi sekä maakuntakaavassa (ma6097) että osayleiskaavassa: *Kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimisen kannalta arvokas alue*, jonka yleiskaavamääräyksen mukaan *Alueen kulttuurihistoriallisesti arvokas maisemakokonaisuus tulee säilyttää*. Lähin valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö **Aavasaksan kruununpuiston matkailurakennukset** sijaitsee noin viiden kilometrin päässä etelään.

Tornionlaakson museon johtaja

3.7.2026

§ 100/2026

Yleiskaavassa suunnittelualueella on *Asuntoaluetta (A)*, *Kyläaluetta (AT)*, *Maisemallisesti arvokas peltoaluetta (MA)* sekä *Maa- ja metsätalousaluetta (M)*. **Rantakyläntie** ja **Ahontie** on osoitettu yleiskaavassa koko matkaltaan *Raitiksi*, jonka kaavamääräyksen mukaan *Tien linjaus ja leveys tulee säilyttää*. Suunnitelluilla kaapelireiteillä Rantakyläntien varrella ja Kilpisjärventien varrella Flyykärinpäässä on yleiskaavaan osoitettu *Maisemapuuta*, joiden kaavamääräyksen mukaan kyseessä on *Maisemallisesti arvokas yksittäinen puu, joka tulee säilyttää*.

Avoimia peltoalueita koskevan kaavamääräyksen (MA) mukaan *Merkinnällä on osoitettu maisemanhoidon kannalta keskeisimmät pelto- ja avomaisema-alueet, jotka tulee säilyttää avoimina. Alueella ei saa suorittaa maisemaa muuttavaa maanrakennustyötä, puiden laaja-alaista istuttamista tai muuta näihin verrattavaa toimenpidettä ilman MRL 128 §:ssä mainittua maisematyölupaa. Alueella sallitaan maa- ja metsätaloutta palveleva rakentaminen. Rakennukset tulee sijoittaa olemassa olevien talouskeskusten läheisyyteen tai maisemallisesti sopiville reuna-alueille*.

Edelleen Rantakyläntien ja Tornionjoen väliin sekä Tengeliöntien alkupäähän on osayleiskaavassa osoitettu kymmenkunta *Rakennustaiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokasta kohdetta* (sininen neliö): 70. **Alavikeväinen**, 71. **Lätäkkö**, 72. **Vanharanta**, 73. **Niva**, 74. **Matti**, 75. **Kaulirannan vanha koulu**, 77. **Laurila**, 93. **Kaulirannan koulu**, 101. **Alajaako** ja 109. **Tapiola**. Rakennetun kulttuuriympäristön kohteita koskee kaavamääräys: *Rakennuksia ei saa purkaa (MRL 41.2 §). Rakennusten ulkoasua ei saa muuttaa siten, että niiden kulttuurihistoriallisesti arvokas tai miljöönnä kannalta merkittävä luonne muuttuu. Rakennuksia kunnostettaessa tulee pyrkiä rakennuksen rakennusaika ja tyylipiirteet huomioon ottavaan suunnitteluun. Lisä- ja talousrakennusten sijoittelussa tulee pyrkiä pihapiirin muodostamiseen*. Näiden lisäksi suunnittelualueelta on inventoitu Lapin kulttuuriympäristöt tutuksi -hankkeessa (2006–2007) muutamia rakennetun kulttuuriympäristön kohteita, joita ovat muun muassa hyvin säilynyt Kaulirannan asema ja Eino Aho Oy:n entinen liikerakennus.

Rakennetun kulttuuriympäristön kohteiden lisäksi suunnittelualueelle on osoitettu *Historiallisia kyläpaikkoja*, joista parhaiten säilynyt on osoitettu yleiskaavassa *Muuna kulttuuriperintökohteena* (s-17, **Kumpula**, asuinpaikka, torpan tontti, 1800-luvun rakennusryhmä (1000009927)), ja jonka kaavamääräyksen mukaan *Alueella sijaitsevien historiallisten rakenteiden ja kerrostumien poistaminen on sallittua vain erityisestä syystä ja riittävän arkeologisen dokumentoinnin jälkeen. Aluetta koskevasta suunnitelmasta on kuultava museoviranomaisia. Kohdenumerointi viittaa arkeologisen inventoinnin raporttiin. Kohdenimen jäljessä suluissa oleva numerointi viittaa valtakunnallisessa muinaisjäänösrekisterissä olevaan kohdetunnukseen*.

Arkeologinen kulttuuriperintö

Sähkösaneerattavan linjan reitiltä ei tunneta muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamia kiinteitä muinaisjäänöksiä, joihin saneerauksella olisi vaikutusta. Lähimmät kiinteät muinaisjäänökset ovat Iso Himovaaran rinteillä sijaitsevat **Iso Himovaara W** (tunnus muinaisjäänösrekisterissä 1000009683) sekä valtakunnallisesti arvokas arkeologinen (VARK) kohde **Himovaara**

Tornionlaakson museon johtaja3.7.2026§ 100/2026

(1000011608). Lisäksi saneerattavan sähkölinjan lähistölle, mutta ei sen reitille vaan Karin ja Herajärven talojen välissä, 166 metrin päässä länteen Rantakyläntiestä sijoittuu yksi mahdollinen muinaisjäännöskohde, todennäköinen tervahauta **Herajärvi** (1000065747). Lisäksi jokirannan ja Rantakyläntien välissä on kaksi muinaisjäännösten irtolöytöpaikkaa **Heikinmikko** (1000009926) sekä **Jaako** (1000009926) samannimisten talojen piha-alueilla. Lisäksi Vainion talon naapurissa sijaitsee **Kumpula** (1000009927), vanha tila, on muu kulttuuriperintökohde.

Hankkeella ei ole vaikutusta arkeologiseen kulttuuriperintöön. Kaulirannan hankealueen seutu on inventoitu vuonna 2017, joten hankkeen vaikutusalueen arkeologiset inventoinnit ovat siis ajantasaiset.

Irtolöytöjen vuoksi museo haluaa kuitenkin muistuttaa, että Muinaismuistolain 14 §:n mukaisesti on huomiotava, mikäli maata kaivettaessa tai muuta työtä suorittaessa tavataan kiinteä muinaisjäännös, jota aikaisemmin ei ole tunnettu, on työ kohteen luona keskeytettävä välittömästi ja löydöstä on viipymättä tehtävä ilmoitus joko Museovirastolle tai alueellisen vastuumuseon (Tornionlaakson museo) arkeologille. Niin ikään muinaismuistolain 16 §:n mukaisesti, jos alueelta löydetään muinaisesineeksi epäilty esine tai sellaisen katkelma, on kaivuu paikalla lopetettava välittömästi ja otettava yhteys joko Museovirastoon tai alueellisen vastuumuseon arkeologiin. Kiinteä muinaisjäännös on automaattisesti lain suojaama ja muinaismuistolain (295/1963) 1 §:n mukaisesti ilman muinaismuistolain nojalla annettua lupaa on muinaisjäännöksen kaivaminen, peittäminen, muuttaminen, vahingoittaminen, poistaminen tai muu kajoaminen kielletty. Tarvittaessa on haettava MLL 11 § mukaisesti kajoamislupaa Museovirastolta.

Sähköverkon saneeraus suunnitelma, rakennettu kulttuuriympäristö ja maisema

Suunnittelualueen valtakunnallisen maisemallisen merkityksen sekä osayleiskaavassa osoitettujen kulttuuriympäristön ja maiseman vaalimiseksi annettujen kaavamääräysten takia kaapelikaivantojen, muuntamoiden ja jakokaappien sijoittamiseen ja käytännön työn toteuttamiseen tulisi kiinnittää erityistä huomioita. Tavoitteiden saavuttamiseksi Tornionlaakson museo ohjeistaa työn jatkosuunnittelun osalta seuraavaa:

Museon näkemyksen mukaan puistomuuntamoiden ja jakokaappien paikat olisi hyvä aina sijoittaa kohtiin, joissa on olemassa olevaa puustoa tai pensaita, jota voi käyttää maisemoinnin apuna, eikä merkittävästi pihapiirejä tai perinteistä rakentamistapaa edustavia rakennuksia välittömässä läheisyydessä. Yleisesti ottaen muuntamoita ei tule sijoittaa historiallisesti arvokkaiden rakennusten välittömään läheisyyteen ja tarvittaessa puistomuuntamot tulisi toteuttaa väretykseltään ja materiaaleiltaan alueen rakennettuun ympäristöön ja maisemaan sopivaksi ja mahdollisimman vähän huomiota herättäväksi. Muuntamoiden sijoittamista peltoaukeille tulee välttää.

Kaulirannan saneerausalueella osalle puistomuuntamoista on löytynyt paikka, jossa sijainti vaikuttaa sopivalta ja olemassa olevaa puustoa/pensaita on mahdollista käyttää edistämään niiden sopeutumista kylämaisemaan. Tällaisia ovat muun muassa Flykkärinpään muuntamo, joka sijoittuu rautatien läheisyyteen umpeen kasvavalle entiselle peltoalueelle, jossa se oletettavasti sijoituspaikan korkeusaseman ja paikalla olevan pensaiston ja puuston vuoksi

Tornionlaakson museon johtaja3.7.2026§ 100/2026

on se mahdollista maisemoida. Maitoputaan muuntamo Kilpisjärventien ja Suolamaantien risteyksen tuntumassa sijoittuu puoliavoimeen paikkaan, lähelle jälleenrakennuskauden pihapiiriä. Kohdassa on kuitenkin notkelma ja puustoa, jota säilyttämällä muuntamo sopeutunee maisemaan, edellyttäen, että maanpintaa ei tarpeettomasti nostettaisi sijoituspaikalla.

Myös Mellanpalon, Ahontien, Rantakylän, Ruuttikurun ja Isovuoman puistomuuntamoiden paikat sijoittuvat joko valtatie 21:n varteen tai paikkoihin, joista löytyy puustoa ja/tai pensaita, joita on mahdollista hyödyntää maisemoinnissa. Näistä Rantakylän puistomuuntamon paikka sijoittuu Rantakylän herkälle ydinalueelle, keskelle laajempaa avointa peltoaukeaa, jossa Rantakyläntien ja Tornionjoen välissä on tiivistä, hyvin hoidettua kyläaluetta. Oletettavasti puistomuuntamo on kuitenkin suunniteltu sijoitettavan avointen peltojen väliseen kaistaleeseen, jossa kasvaa koivua. Tarkemmassa sijoitus suunnittelussa ja rakentamisessa tulisi museon näkemyksen mukaan huolehtia, että uuden puistomuuntamon molemmat puolin säilyisi puustoa.

Sen sijaan Putaanvainion, Tikiläntien, Kaulirannan ja Valkaman puistomuuntamoille osoitetut paikat sijaitsevat näkyvillä ja avoimilla alueilla. Niiden osalta olisi hyvä etsiä vaihtoehtoisia sijoituspaikkoja ja/tai tutkia mahdollisuutta sopeuttaa niitä maisemaan tarkemman sijoittelun, julkisivumateriaalien ja värityksen osalta. Kilpisjärventien ja Ahontien risteyksen muuntamo (Putaanvainio) sijoittuu tiemaisemassa näkyvälle ja avoimelle paikalle, ikään kuin kyläalueen ensimmäiseksi rakennukseksi pohjoisesta päin saavuttaessa, jolloin sen sopeuttamiseen ympäristöönsä tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Vaikka viereisellä kiinteistöllä Kilpisjärventien ja Ahontien välissä oleva uudempi omakotitalo ei ole muotokieleltään niin herkkä kuin perinteinen rakennuskanta, museo suosittelee etsimään muuntamolle vaihtoehtoisia sijoituspaikkaa esimerkiksi Ahontien varteen, Marjosaarentien risteystä vastapäätä tai saman kiinteistön Kilpisjärventien puoleiseen päähän. Kaulirannan Rantakylän kohdalla Kilpisjärventien tiemaisema on sulkeutuneempi ja sen mittakaava on suurpiirteisempi kuin kyläteiden, jolloin muuntamoiden kaltaiset rakennelmat eivät sen varressa korostu vastaavalla tavalla kuin esimerkiksi Ahontien, Tikiläntien ja Rantakyläntien pienipiirteisemmässä ympäristössä.

Tikiläntien muuntamon sijoituspaikan ympärillä on avointa hoidettua peltoaluetta latoineen ja sijoituspaikan läheltä löytyy myös muuta pienipiirteistä perinteistä rakennuskantaa. Sijoituspaikan vieressä kulkevan laskuojan ympärillä on hoitamaton kaistale, johon on kasvamassa puustoa ja pensaita. Tämän vuoksi kyseisen muuntamon tarkemmassa sijoitus suunnittelussa tulisi se pyrkiä sijoittamaan mahdollisimman kauas vanhasta ladosta, ojan törmälle pensaiston suojaan. Lisäksi maanpintaa ei tulisi tarpeettomasti nostaa sijoituspaikalla ja muuntamon katonharja olisi hyvä sijoittaa samansuuntaisesti ladon harjan kanssa.

Rantakyläntien, Mellanpalon ja Tikiläntien risteyksen puistomuuntamon (Kauliranta) sijoituspaikka on tiivistä, avointa kyläaluetta. Risteysalueella on hyvin hoidettuja pihapiirejä, joista suurin osa edustaa jälleenrakennuskauden rakennuskantaa. Yleissuunnitelman mittakaavan takia ei ole mahdollista arvioida puistomuuntamontarkempaa sijoittumista. Museon näkemyksen mukaan

Tornionlaakson museon johtaja3.7.2026§ 100/2026

Kaulirannan muuntamo olisi hyvä sijoittaa nykyisen pylväsmuuntamon paikalle tai välittömästi sen viereen säilyttäen Mellanpalon tien varren koivut.

Valkaman puistomuuntamon sijoituspaikka Rantakyläntien ja Tornionjoen välissä näyttäisi sijoittuvan yleissuunnitelmakartan mukaan avoimelle pellolle. Sijoituspaikan lähellä, jokirannassa on osayleiskaavassa suojeltavaksi osoitettuja pihapiirejä sekä Rantakyläntien varressa, lähellä suunniteltua muuntamoa Alavikeväisen tilaan liittyvä vanha, perinteistä rakentamistapaa edustava riihi/latorakennus. Kyseisen muuntamon osalta Tornionlaakson museo suosittelee etsimään vaihtoehtoista sijoituspaikkaa. Nyt esitetyn sijoituspaikan sijaan maisemallisesti ja kyläkuvan kannalta parempi sijoituspaikka olisi esimerkiksi kyseessä olevan peltoaukean eteläpuolella oleva viljelykäytöstä poistunut alue, johon on jo kasvanut pensastoa ja puita, joita on mahdollista hyödyntää muuntamon maisemaan sopeuttamisessa.

Muita tarkemmassa sijoitussuunnittelussa huomioitavia asioita

Puistomuuntamoja rakennettaessa tulee huomioida olemassa olevan kasvillisuuden, pensaiden ja puiden säilyttäminen niiden ympärillä. Muuntamon rakentamisessa/perustamisessa tulee pyrkiä sijoittamaan se mahdollisimman lähelle olemassa olevaa maanpintaa. Laajaa sorastettua aluetta perustusten ympärillä tulisi myös välttää tai huolehtia kasvualustan säilymisestä, jotta se nopeammin sulautuisi ympäristöönsä. Myös jakokaappien sijoituspaikkojen tarkemmassa suunnittelussa tulisi huomioida niiden kyläkuullinen asema suhteessa vanhoihin arvokkaisiin pihapiireihin ja rakennuksiin eikä jakokaappeja tule sijoittaa kiinni rakennuksiin. Mahdollisten puistomuuntamoiden, jakokaappien ja kaapelikaivantojen ympäristö tulisi tarvittaessa maisemoida rakentamisen jälkeen.

Jakokaappeja alueelle on tulossa lukuisia, jolloin ne olisi hyvä toteuttaa mattapintaisina ja väritykseltään alueen rakennettuun ympäristöön ja maisemaan sopivaksi ja sijoittelultaan mahdollisimman vähän huomiota herättäväksi. Tai mikäli alueella on jo olemassa olevia jakokaappeja niin sovittaa uudet väritykseltään entisiä vastaaviksi, jolloin voidaan välttää monenkirjavien uusien elementtien tuomista tie/kylämaisemaan. Mikäli sijoituspaikan lähellä on olemassa olevia postilaatikkoteineitä, sähkö- tai katuvalotolppia tms., olisi jakokaapit hyvä sijoittaa näiden lähistölle, jotta tekniset elementit ovat yhdellä koolla.

Kaapeleiden kaivuuta ei tule ulottaa 1,5–2,0 metriä lähemmäs rakennuksia. Liian lähelle ulotetut kaivannot heikentävät maan tiiviyyttä ja voivat liikenteen aiheuttaman tärinän vuoksi johtaa perustusten liikkumiseen ja siten aiheuttaa vaurioita perustuksille ja rakennuksille. Suurin osa perinteistä rakentamistapaa edustavista rakennuksista on perustettu joko pelkkien nurkkakivien varaan tai jälleenrakennuskaudella säästöbetonisten sokkeleiden tai pilarien varaan ja ovat siten alttiita vaurioille.

Osayleiskaavassa säilytettäväksi raiteiksi (**Raitti**) osoitettujen Ahontien ja Rantakyläntien tieympäristön ja muutoinkin kylämaiseman säilyttämisen näkökulmasta kaivantojen mahdolliseen maisemointiin ei tule tuoda maa-aineksia muualta tai kylvää muualta tuotuja siemeniä. Niin ikään Tornionjoen osayleiskaavassa säilytettäväksi osoitetut **maisemapuut** tulee tunnistaa ja

Tornionlaakson museon johtaja3.7.2026§ 100/2026

tarvittaessa merkitä, jotta ne tulee huomioiduiksi kaivantaja suunniteltaessa ja kaivettaessa. Puiden säilymisedellytyksiä ei tule vaarantaa katkomalla juuria.

Lausuntopyynnön liitteistä ei ilmennyt Kaulirannan suunnittelualueelle sijoitettavien puistomuuntamoiden tai jakokaappien koko, tyyppi, materiaalit tai värit. Tornionlaakson museon näkemyksen mukaan **Aavasaksan maisemien** valtakunnallisesti arvokkaalle alueelle ja kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden läheisyyteen sijoitettavien puistomuuntamoiden värit ja julkisivumateriaalit tulee harkita tarkkaan. Museon näkemyksen mukaan usein käytettyä beigen/ruskean väristä peltipintaista muuntamoita tulee välttää. Sen sijaan vähintään Kaulirannan keskeisimmälle kyläalueelle (Kauliranta, Rantakylä, Valkama, Tikiläntie, Ahontie jne.) sijoitettavien puistomuuntamoiden materiaaliksi olisi hyvä valita esimerkiksi maalattava lautapinnoite ja väriksi perinteiseen kyläkuvaan sopiva punamulta tai vastaava (sävyt tarkistettava tarkemmassa suunnitelmassa). Valtatie 21 / Kilpisjärventien tiemaiseman luonteeseen sen sijaan sopivat esimerkiksi myös tavalliset yksiväriset tummanharmaat muuntamot.

Tornionlaakson museolla ei ole muilta osin huomautettavaa sähköverkon saneeraussuunnitelmasta Kaulirannan alueella.

Lausunnon valmisteluun on osallistunut arkeologi Hanna Puolakka.

Teija Ylimartimo
rakennustutkija, museon johtajan sijainen

Jakelu

Tornionlaakson Sähköverkko Oy, Tuomas Lantto
Museovirasto, Kulttuuriympäristön suojelu yksikkö
Lupa- ja valvontavirasto
Ylitornion kunta